

9. Moore, C., Detert, J. R., Treviño, L. K., Baker, V. L., & Mayer, D. M. (2012). Why employees do bad things: Moral disengagement and unethical organizational behavior. *Personnel Psychology*, 65(1), 1–48.

10. Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). *The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy*. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556–563.

11. PWC. (2022). *Global Economic Crime and Fraud Survey 2022: The fight against fraud*. PricewaterhouseCoopers International Limited.

12. Trevino, L. K., den Nieuwenboer, N. A., & Kish-Gephart, J. J. (2014). (Un)ethical behavior in organizations. *Annual Review of Psychology*, 65, 635–660.

13. Wolfe, D., & Hermanson, D. R. (2004). The Fraud Diamond: Considering Four Elements of Fraud. *The CPA Journal*, 74, 38–42.

14. Гайдуков, І., & Андрощук, І. (2024). Темна тріада в управлінні бізнес-організаціями в стратегічному та тактичному вимірі: виклик чи засіб протидії корпоративному шахрайству. *Економіка та суспільство*, (65). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-3>.

Галіка В. С.,

аспірант

Університету економіки та права

«КРОК», м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ДО ЗМІН ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, ЯКІ НЕ КОНТРОЛЮЮТЬСЯ

Актуальність та важливість теми обумовлена тим, що саме підприємства малого та середнього бізнесу є сьогодні, найбільш вразливою до раптових і непередбачуваних факторів, таких як коливання попиту і цін на ресурси, зміни у податковому полі та регуляторних вимогах, обмеження доступу до фінансування, збої у ланцюгах поставок, технологічні зрушення, демографічні зсуви на ринку праці та поведінкові зміни споживачів. Причому ці фактори виникають поза межами прямого управлінського впливу власників і менеджерів, але мають безпосередній вплив на виживання бізнесу та стабільність грошових потоків [1-3]. Так, підприємства малого та середнього бізнесу зазвичай мають обмежений резерв ліквідності, менший кадровий і аналітичний потенціал та нижчу можливість диверсифікувати ризики, ніж великі корпорації, тому здатність швидко розпізнавати зовнішні зміни, оцінювати їхній вплив на операційну діяльність, коригувати структуру витрат, цінову політику, формати збуту і організаційну модель стає критичним чинником не лише короткострокової стійкості, але й довгострокової конкурентоспроможності таких підприємств.

Якщо великі корпорації можуть дозволити собі формалізовані процедури сценарного планування, резервні бюджети, юридичні департаменти, аналітичні відділи прогнозування і спеціалізовані інформаційні системи підтримки управлінських рішень, то у малому та середньому бізнесі цю функцію часто виконує безпосередньо власник або невелике ядро менеджменту. Відтак, це означає, що адаптаційна здатність багато в чому залежить від компетенцій керівника, його спроможності відстежувати слабкі сигнали ринку, не ігнорувати ранні ознаки зміни поведінки клієнтів, не відкладати неприємні корекції і не застрягати у схемі робили так завжди. На практиці формується типовий набір інструментів виживання малого та середнього бізнесу (табл.1).

Таблиця 1

Основні адаптивні інструменти підтримання функціонування підприємства малого на середнього бізнесу

Основний інструмент адаптації	Зміст інструменту, механізм дії та значення для виживання підприємства малого та середнього бізнесу
Фінансова гнучкість і контроль ліквідності	Підприємства малого та середнього бізнесу мають обмежені резерви коштів і високий ризик втрати платоспроможності у разі зовнішнього шоку. Тому постійний контроль ліквідності та оборотного капіталу стає базовою адаптивною практикою
Операційна гнучкість у ланцюгах постачання, структурі продукту і каналах збуту	Однією з найбільш вразливих зон малого та середнього бізнесу є залежність від обмеженого кола постачальників, логістичних маршрутів та клієнтів. Адаптивність означає здатність швидко перебудуватися, коли зовнішнє середовище змінюється і попередні домовленості перестають діяти
Управлінська адаптивність і організаційна пластичність, включаючи цифровізацію та використання технологій на базі штучного інтелекту	Для малого та середнього бізнесу критично важливо приймати управлінські рішення швидко, без тривалих погоджень і бюрократії. Це означає культуру постійного спостереження за ринком, готовність визнавати зміну умов і негайно вносити корекції у ціноутворення, комунікацію з клієнтом, політику закупівель, кадрову структуру

Таким чином, адаптація малого та середнього бізнесу до зовнішніх змін, які не контролюються, є не лише питанням оперативного реагування, а й стратегічною безпековою умовою довгострокового виживання і конкурентоспроможності підприємства, а також стійкості локальної економіки. Відтак, сучасні мови роботи малого та середнього бізнесу визначаються факторами, на які підприємець не може вплинути, але які безпосередньо визначають прибуток, грошові потоки, можливість утримувати персонал і обслуговувати зобов'язання. Саме тому ключову роль відіграє здатність швидко перебудовувати внутрішні процеси, структуру витрат, постачання, канали продажу і пропозицію цінності для клієнта, використовуючи інструменти фінансової гнучкості, організаційної пластичності, цифровізації обліку й операцій, а також технології на базі

штучного інтелекту. Важливо, що адаптивність у цьому секторі не може розглядатися як разова дія у відповідь на шок, вона має бути вбудована у модель управління як постійний цикл спостереження, оцінювання ризиків і корекції рішень.

Література:

1. Ждамірова А. О. Адаптивне управління підприємством. Економічний простір. 2011. № 52/1. С. 237–245.
2. Турчак В. В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. Молодий вчений. № 1, 2013, 39–44.
3. Кузькін Є. Ю. Проблеми адаптації підприємств до умов зовнішнього середовища: монографія. Київ: Зовнішня торгівля, 2008. 236 с.

Гамова О. В.,
д.екон.н., професор,
професор кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя

Свіч О. В.,
магістр ОП «Міжнародна економіка»
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя

Козаков Д. К.,
магістр ОП «Міжнародна економіка»
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НА ДИНАМІКУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Сучасний світ переживає період глибоких структурних трансформацій, зумовлених зростанням геополітичної напруги, активізацією воєнних дій та повторюваними глобальними економічними кризами. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема адаптації зовнішньоекономічних стратегій держав до нових реалій міжнародного середовища. Одночасно з цим посилюються міграційні процеси, що мають комплексний вплив на ринки праці, соціально-економічну стабільність та темпи післявоєнного відновлення національних економік.

Зовнішньоекономічна діяльність виступає важливим інструментом економічного розвитку та забезпечення міжнародної конкурентоспроможності держави. В умовах глобальної турбулентності підвищується роль